

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Jakóbski v. Polska

Uwzględnianie przez władze publiczne religijnych wymogów dietetycznych wobec osadzonych w zakładach penitencjarnych

Źródło tłumaczenia: dr Paweł Borecki, Katedra Prawa Wyznaniowego Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

SEKCJA CZWARTA

(Skarga nr 18429/06)

WYROK

STRASBURG

7 grudnia 2010 r.

Niniejszy wyrok stanie się prawomocny w okolicznościach określonych w art. 44 ust. 2 Konwencji. Treść wyroku może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie Jakóbski p. Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako Izba złożona z następujących sędziów:

Nicolas	Bratza,	Przewodniczący,
Lech		Garlicki,
Ljiljana		Mijović,
Ján		Šikuta,
Mihai		Poalelungi,
Nebojāa		Vučinić,
Vincent	Anthony	de Gaetano,
		sędziowie,

oraz Lawrence Early, *Kanclerz Sekcji*,

obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 16 listopada 2010 r.,

wydaje następujący wyrok, który został przyjęty we wskazanym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 18429/06) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej wniesionej do Trybunału w dniu 27 kwietnia 2006 r. na podstawie artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (zwaną dalej „Konwencją”) przez obywatela polskiego, P. Janusza Jakóbskiego (zwanego dalej „skarżącym”).

2. Skarżący, któremu udzielono pomocy prawnej, reprezentowany był przez P. B. Sochańskiego, adwokata praktykującego w Szczecinie. Rząd Polski (dalej zwany „Rządem”) reprezentowany był przez swojego pełnomocnika, P. J. Wołaszewicza z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący zarzucał naruszenie art. 9 Konwencji polegające na odmowie zapewnienia mu diety bezmięsnej podczas odbywania kary pozbawienia wolności, co stało w sprzeczności z zasadami wyznawanej przez skarżącego religii.

4. W dniu 1 września 2008 r. Przewodniczący Sekcji Czwartej podjął decyzję o poinformowaniu Rządu o fakcie wniesienia przedmiotowej skargi. Ponadto postanowiono zbadać przedmiot skargi jednocześnie rozpatrując jej dopuszczalność, na podstawie artykułu 29 § 1 Konwencji.

STAN FAKTYCZNY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

5. Skarżący urodził się w 1965 r. i obecnie odbywa karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym w Nowogrodzie.

6. Od dnia 20 czerwca 2003 r. skarżący odbywa karę ośmiu lat pozbawienia wolności orzeczoną przez Sąd Okręgowy w Poznaniu po uznaniu go winnym popełnienia przestępstwa zgwałcenia.

7. Wcześniej skarżący przebywał w zakładzie karnym w Goleniowie. Kilkakrotnie prosił o podawanie mu posiłków bezmięsnych z uwagi na restrykcje żywieniowe wynikające z wyznawanej przez niego religii. Skarżący utrzymywał, że jest buddystą, i że rygorystycznie przestrzega zasad żywieniowych buddyzmu mahajany, które nakazują mu powstrzymanie się od spożywania mięsa.

8. W dniu 19 stycznia 2006 r. dermatolog więzienny zalecił zmianę diety skarżącego na dietę bezmięsną ze względu na występujące u niego problemy zdrowotne. Na okres trzech miesięcy zapewniono skarżącemu dietę „bez mięsa wieprzowego” (dieta dla osób cierpiących na torbielowatość mnogą nerek i wątroby tj. dieta PK), która zawierała niewielkie ilości mięsa. Z diety PK korzystało również sześciu muzułmanów odbywających kary w zakładzie karnym w Goleniowie.

9. 20 kwietnia 2006 r. lekarz, który badał skarżącego uznał, że nie ma wskazań medycznych do kontynuowania u skarżącego diety PK, na skutek czego zaprzestano jej stosowania. Skarżący wyraził sprzeciw i zagroził podjęciem strajku głodowego.

10. 27 kwietnia 2006 r. skarżący zwrócił się do prokuratury rejonowej o wszczęcie postępowania karnego przeciwko pracownikom zakładu karnego w Goleniowie. Skarżący twierdził, że pomimo wielokrotnie ponawianych próśb o zapewnienie mu diety bezmięsnej, otrzymywał on posiłki zawierające produkty mięsne. Jako że ze względów religijnych nie mógł przyjmować posiłków zawierających mięso, musiał polegać na paczkach żywnościowych przesyłanych przez rodzinę. Był zmuszany do przyjmowania posiłków, które następnie wyrzucał. Odmowa ich przyjęcia została potraktowana jako decyzja o podjęciu strajku głodowego, co wiązałoby się z nałożeniem kary dyscyplinarnej. 13 czerwca 2006 r. prokuratura rejonowa w Goleniowie umorzyła postępowanie karne prowadzone w oparciu o zarzuty skarżącego.

11. 3 lipca 2006 r. Misja Buddyjska w Polsce przesłała do władz więziennych list, w którym poparła wniosek skarżącego o zapewnienie mu posiłków bezmięsnych. W liście zwrócono uwagę na problem moralny, przed którym staje wyznawca buddyzmu mahajany, w sytuacji gdy zmusza się go do jedzenia mięsa. W myśl zasad tej szkoły buddyzmu, jej wyznawca powinien unikać spożywania mięsa w geście współczucia dla wszystkich istot żywych. Następnie zwrócono się do władz więziennych z prośbą o wyeliminowanie produktów mięsnych z diety skarżącego.

12. Dnia 17 lipca 2006 r. skarżący poprosił dyrektora zakładu karnego w Goleniowie o podawanie mu posiłków bezmięsnych z uwagi na wymogi żywieniowe jego religii. Podkreślił, że dieta PK zawiera produkty mięsne i dlatego nie spełnia jego potrzeb. Wniosek skarżącego został odrzucony w dniu 16 października 2006 r. W decyzji nie wskazano uzasadnienia odrzucenia wniosku.

13. 21 sierpnia oraz 31 sierpnia 2006 r. skarżący zwrócił się do prokuratora rejonowego w Goleniowie o wszczęcie postępowania karnego przeciwko funkcjonariuszom służby więziennej pracującym w zakładzie karnym w Goleniowie. Utrzymywał on, że doszło do ingerencji w jego przekonania religijne, tym bardziej, że funkcjonariusze określali Misję Buddyjską w Polsce mianem „sekty”. Co więcej, wrzucili oni publikacje religijne należące do skarżącego do toalety. 19 sierpnia 2006 r., po zakończeniu widzenia z rodziną, polecono skarżącemu poddać się rewizji osobistej. Skarżący zdjął ubranie za wyjątkiem bielizny, a następnie funkcjonariusz, wg relacji skarżącego, dotykał jego intymnych części ciała. Funkcjonariusze polecieli skarżącemu przykucnąć i szydzili z niego.

14. 29 października 2006 r. prokurator rejonowy w Goleniowie odmówił wszczęcia postępowania karnego przeciwko uczestniczącym w zdarzeniu osobom uznając, że oskarżenia skarżącego są bezzasadne. Skarżący miał prawo prowadzić korespondencję z Misją Buddyjską w Polsce oraz kontaktować się telefonicznie z jej przedstawicielami. Co więcej, miał prawo do stosowania diety mniej więcej odpowiadającej wymogom wyznawanej przez niego religii. Jednakże, prokuratura podkreśliła, że niemożliwe jest ustalenie czy skarżący rzeczywiście padł ofiarą znęcania się ze strony strażników, gdyż brak jest świadków tego rzekomego zdarzenia, do którego doszło w jednoosobowej celi skarżącego.

15. 13 października 2006 r. Sąd Rejonowy oddalił zażalenie skarżącego na postanowienie [prokuratora] z dnia 13 czerwca 2006 r. Sąd stwierdził, że skarżący odmawiając przyjmowania posiłków mięsnych, powoływał się na swój rzekomy wegetarianizm, podczas gdy w aktach więzienia nie znaleziono żadnej wzmianki o jego zwyczajach żywieniowych. Co więcej, przez okres 3 miesięcy skarżący akceptował dietę PK, która nie była całkowicie bezmięsna.

16. W odpowiedzi na dalsze skargi skarżącego, dnia 14 listopada 2006 r. Okręgowy Inspektor Służby Więziennej w Szczecinie powiadomił skarżącego, że jedyną specjalną dietą dostępną w zakładzie karnym w Goleniowie jest dieta PK, w skład której oprócz wieprzowiny, wchodzi różne produkty mięsne, m.in. wołowe i drobiowe, oraz ryby. Dieta całkowicie pozbawiona mięsa nie była dostępna w zakładzie karnym.

17. 20 listopada 2006 r. Inspektor Służby Więziennej w Szczecinie, w odpowiedzi na kolejną skargę skarżącego, ponownie potwierdził, że jedyną specjalną dietą uwzględniającą przekonania religijne [skazanych] jest dieta PK. Co więcej, wyjaśnił on, że:

„Skazany ma prawo zmienić wyznanie w trakcie odbywania kary oraz korzystać z prawa wolności wyznania, jeżeli takie jest jego życzenie. Jednakże nie oznacza to, że władze więzienne są

zobowiązane do zapewnienia mu specjalnego pożywienia odpowiadającego konkretnym wymaganiom wyznawanej religii. Kwestia pożywienia związanego z tradycją religijną lub kulturową nie powinna dawać skazanym sposobności do manipulowania władzami więziennymi w celu zapewnienia sobie korzyści osobistych."

18. 14 grudnia 2006 r. Sąd Rejonowy w Goleniowie oddalił zażalenie skarżącego na postanowienie z dnia 29 września 2006 r.

19. 25 czerwca 2007 r. Misja Buddyjska w Polsce skierowała pismo do dyrektora zakładu karnego w Goleniowie z prośbą o zapewnienie skarżącemu bezmięsnych posiłków.

20. W pozwie złożonym 3 września 2007 r. w Sądzie Okręgowym w Szczecinie skarżący podnosił, że dieta serwowana mu w zakładzie karnym w Goleniowie nie uwzględniała jego przekonań religijnych.

21. 3 grudnia 2007 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo skarżącego. Sąd stwierdził, że specjalna dieta została przyznana skarżącemu od dnia 18 lipca 2006 r. Następnie wskazał, że z uwagi na warunki techniczne panujące w więziennej kuchni, [konieczność] przewożenia posiłków i braki kadrowe wśród pracowników gastronomicznych, nie jest możliwe zapewnienie każdemu więźniowi posiłków zgodnych z wymogami żywieniowymi wyznawanej religii. Sąd potwierdził również fakt przygotowywania posiłków niezawierających mięsa wieprzowego.

22. W marcu 2009 r. skarżący został przeniesiony do zakładu karnego w Nowogrodzie. 2 maja 2009 r. wnioskował o podawanie mu posiłków bezmięsnych z uwagi na wymogi żywieniowe wyznawanej przez niego religii. Wniosek skarżącego został oddalony 13 maja 2009 r.

23. 12 sierpnia 2009 r. w odpowiedzi na skargę skarżącego, Rzecznik Praw Obywatelskich poinformował go, że władze więzienne nie mają obowiązku przygotowywania specjalnych posiłków uwzględniających odmienne wymagania żywieniowe. Ponadto [stwierdził], że z uwagi na fakt, iż skarżący był jedynym wyznawcą buddyzmu spośród osadzonych, przygotowywanie takich posiłków nadmiernie obciążałoby władze więzienne.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

A. Kodeks karny wykonawczy

24. Sytuację skazanych i osób tymczasowo aresztowanych reguluje Kodeks karny wykonawczy (Kkw) z 6 czerwca 1997 r.

Na mocy art. 109 Kkw skazani powinni otrzymywać posiłki uwzględniające zatrudnienie, wiek oraz, w miarę możliwości, przekonania religijne i tradycje kulturowe. W oparciu o wspomniany artykuł Minister Sprawiedliwości wydał w dniu 22 września 2003 r. Rozporządzenie w sprawie określenia wartości dziennej normy wyżywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych. Rozporządzenie dotyczy dwóch rodzajów specjalnych diet: diety lekkostrawnej i cukrzycowej.

B. Roszczenia cywilno-prawne

25. Art. 23 Kodeksu cywilnego zawiera przykładowe wyliczenie tzw. praw osobistych. Przepis ten stanowi:

„Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach."

Art.24 § 1 Kodeksu cywilnego stanowi:

„Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków [...]. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny."

Art. 445 § 1 Kodeksu cywilnego (stosowany wówczas, gdy osoba doświadczyła uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia na skutek bezprawnego działania lub zaniechania funkcjonariusza państwowego), stanowi, że:

„[...] sąd może przyznać poszkodowanemu odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę."

Zgodnie z art. 448 Kodeksu cywilnego osoba, której dobro osobiste zostało naruszone, może dochodzić odszkodowania. Niniejszy przepis, w istotnej [dla omawianej kwestii] części, stanowi, że:

„W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na

jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia".

C. Europejskie Reguły Więzienne

26. Zalecenie Komitetu Ministrów do państw członkowskich w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (Rec(2006)2) („Europejskie Reguły Więzienne”), przyjęte w dniu 11 stycznia 2006 r., określa następujące standardy dotyczące diety więziennej, które mogą być istotne w kontekście przedmiotowej sprawy.

Reguła 22 stanowi:

"1. Więźniowie otrzymują pożywienie uwzględniające ich wiek, zdrowie, formę fizyczną, religię, kulturę i rodzaj wykonywanej przez nich pracy.

2. Prawo krajowe określa wymogi pożywienia, w tym minimalną wartość energetyczną i zawartość białka.

3. Jedzenie jest przygotowywane i podawane higienicznie.

4. Dziennie wydawane są trzy posiłki z zachowaniem rozsądnych odstępów czasu między nimi.

5. Czysta woda pitna jest dostępna dla więźniów przez cały czas.

6. Lekarz lub wykwalifikowana pielęgniarka zleci zmianę diety określonego więźnia ze względów medycznych".

STAN PRAWNY

I. DOMNIEMANE NARUSZENIA ARTUKUŁU 9 KONWENCJI

27. Skarżący podnosił, że odmawiając mu dostępu do diety bezmięsnej zgodnie ze wskazaniami buddyzmu, władze więzienne naruszyły przysługujące skarżącemu na mocy art. 9 Konwencji prawo do manifestowania wyznawanej religii poprzez przestrzeganie jej zasad. Art. 9 Konwencji stanowi:

„1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania, indywidualnie i wspólnie z innym, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne."

2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób".

28. Rząd zakwestionował powyższe twierdzenie skarżącego.

A. Dopuszczalność

29. Rząd podnosił, że skarżący miał możliwość wytoczenia powództwa o odszkodowanie z tytułu naruszenia przekonań religijnych osoby odbywającej karę pozbawienia wolności na podstawie art. 23 i 24 Kodeksu cywilnego w związku z art. 445 i 448 Kodeksu, ale nie skorzystał z tej możliwości dochodzenia roszczeń odszkodowawczych. Zgodnie ze stanowiskiem Rządu osoba pozbawiona wolności, która doświadczyła naruszenia przysługujących jej dóbr osobistych na skutek niezapewnienia przez Rząd pożywienia odpowiadającego przekonaniom religijnym tej osoby, ma prawo wytoczyć powództwo cywilne przeciwko Skarbowi Państwa. Rząd nie powołał jakichkolwiek przykładów praktyki sądowej w tym zakresie.

30. Skarżący wskazał w odpowiedzi, że wspomniany środek prawny nie jest rozwiązaniem właściwym i skutecznym a w jego przypadku skorzystanie z tego środka miałyby niewielkie szanse powodzenia. W szczególności skarżący odniósł się do udzielonej mu przez władze więzienne informacji, że przygotowywanie posiłków wegetariańskich w zakładzie karnym nie jest możliwe, gdyż wiązałoby się to z nadmiernym obciążeniem dla władz więziennych.

31. Trybunał podkreślił, że zasada wyczerpania środków krajowych zawarta w artykule 35 ust. 1 Konwencji wymaga, aby skarżący wykorzystał w normalnym toku odwoławczym środki, które są dostępne i wystarczające dla uzyskania zadośćuczynienia za domniemane naruszenia. Istnienie owych środków musi być wystarczająco pewne, nie tylko w teorii ale i w praktyce, w przeciwnym razie nie spełniają one warunków testu dostępności i skuteczności (zob. m.in. *Orchowski p. Polsce*, skarga nr 17885/04, § 105, ETPC 2009-... (wyjątki); *Norbert Sikorski p. Polsce*, skarga nr 17599/05, § 108, 22 października 2009).

32. Po pierwsze, Trybunał pragnie zauważyć, że zgodnie z art. 448 Kodeksu cywilnego roszczenie o odszkodowanie może zostać zgłoszone wyłącznie wtedy, gdy domniemane naruszenie jest skutkiem bezprawnego działania lub zaniechania. Odmowa zapewnienia skarżącemu specjalnej diety nie była nigdy działaniem bezprawnym w świetle art. 109 Kkw (ibid. § 24). Uwzględniając okoliczności przedmiotowej sprawy powództwo z art. 445 i 448 Kodeksu cywilnego nie dałoby

skarżącemu realnej szansy zapewnienia sobie diety zgodnej ze wskazaniami religii. Trybunał stwierdza następnie, iż skarżący domagał się nie odszkodowania tylko dostępności posiłków, które uwzględniałyby jego przekonania religijne. Rząd nie wykazał, że odpowiednie przepisy Kodeksu cywilnego umożliwiłyby skarżącemu skuteczne dochodzenie roszczenia. Ponadto, Trybunał zauważa, że Rząd nie powołał się na żadne orzeczenie sądu krajowego potwierdzające, że [inni] osadzeni przetrzymywani w nieodpowiednich warunkach zdołali uzyskać poprawę swojej sytuacji (zob. *Orchowski* ibid § 108, 109, *Latak p. Polsce* (dec.), nr 52070/08, § 79, 12 października 2010 r.). Z uwagi na powyższe, zarzut Rządu nie został uwzględniony.

33. Trybunał zauważa, że niniejsza skarga nie jest w oczywisty sposób nieuzasadniona w rozumieniu art. 35 ust. 3 Konwencji. Wskazuje także, że nie jest ona niedopuszczalna z innych przyczyn. Wobec powyższego musi zostać uznana za dopuszczalną.

B. Przedmiot sprawy

1. Stanowisko skarżącego

34. Skarżący podniósł, że na mocy art. 9 Konwencji Państwo jest zobowiązane do respektowania i wspierania wolności jednostki do praktykowania wyznawanej przez nią religii. Wolność ta może podlegać takim tylko ograniczeniom, które zostały narzucone z uwagi na interes bezpieczeństwa publicznego, w celu ochrony porządku publicznego, zdrowia i moralności lub z uwagi na konieczność ochrony praw i wolności innych osób.

35. Skarżący podkreślił następnie, że buddyzm to droga życia, na której człowiek ma odnaleźć samego siebie i rozwijać świadomość własnej osoby. Buddysta ma za zadanie doskonalenie swojego życia duchowego. Skarżący odwołał się do Trzeciego Wskazania Drugiej Grupy Reguł Buddy Siakjamuniego (zawartego w świętej księdze Brahmajala Sutra), które brzmi następująco:

„Uczniowi Buddy nie wolno rozmyślnie jeść mięsa. Nie powinien on jeść ciała żadnej czującej istoty. Mięsożerca traci nasienie Wielkiego Współczucia [...]. Ci, którzy tak czynią, są winni niezliczonych przestępstw.”

36. Na koniec skarżący stwierdził, że Budda był nauczycielem, który udzielał rad i wskazówek, ale nigdy niczego nie nakazywał. Skarżący zauważył, że nie stosując się do tych wskazań, buddysta zatrzymuje się na drodze samorozwoju i odrzuca naukę Buddy.

2. Stanowisko Rządu.

37. Rząd podkreślił, że zasadniczo nie kwestionuje tego, iż wskazania religijne odnoszące się do diety mogą zostać uznane za kluczowy element praktyki religijnej i jako takie są objęte prawem do manifestowania wyznania w rozumieniu art. 9 Konwencji.

38. Rząd zauważył, powołując się na Wielką Encyklopedię PWN (Wielka Encyklopedia PWN tom 4., Warszawa 2001, s. 544), że buddyzm zasadniczo nie zabrania spożywania mięsa i nie wymaga praktykowania wegetarianizmu, który nie stanowi elementu konstytutywnego religii buddyjskiej. Następnie Rząd podniósł, podając za źródło Wikipedię (http://en.wikipedia.org/wiki/Buddhist_cuisine), że ortodoksyjna szkoła mahajana, przynależność do której deklaruje skarżący, zachęca jedynie do przyjęcia wegetarianizmu, ale nie nakazuje rezygnacji ze spożywania mięsa. Dlatego też tylko niektórzy buddyści mahajana są wegetarianami.

39. Rząd argumentował, że w konkretnych okolicznościach przedmiotowej sprawy wegetarianizm nie może zostać uznany za kluczowy element wyznawanej przez skarżącego religii, zwłaszcza w sytuacji, gdy skarżący wyraził zgodę na dietę PK i prosił o jej kontynuowanie.

40. Rząd zauważył ponadto, że wymagania określone w art. 9 ust. 2 Konwencji zostały spełnione, tym bardziej, że na mocy art. 109 § 1 Kkw nie istnieje obowiązek zapewnienia specjalnej diety odpowiadającej przekonaniom religijnym więźnia. Jednocześnie Rząd potwierdził, że w sytuacji gdy zakład karny ma możliwość zapewnienia specjalnej diety, powinien ją zapewnić osadzonemu.

41. Podsumowując swoje stanowisko, Rząd stwierdził, że wprowadzenie obowiązku zapewnienia przez władze państwowe każdemu osadzonemu specjalnego pożywienia zgodnego z jego przekonaniem byłoby zbyt restrykcyjne i wiązałoby się z nadmiernymi trudnościami o charakterze organizacyjnym i finansowym. W opinii Rządu, serwowana skarżącemu dieta odpowiada mniej więcej wymogom wyznawanej przez niego religii. Ponieważ w zakładzie karnym w Goleniowie przebywało prawie 1200 osadzonych, przygotowywanie specjalnych posiłków dla jednej tylko osoby nadmiernie obciążałoby władze więzienia.

3. Ocena Trybunału

(a) Zastosowanie art. 9 Konwencji

42. Trybunał musi rozstrzygnąć czy skarżący może powołać się na art. 9 Konwencji.

43. Skarżący podnosił, że odmowa zapewnienia mu w zakładzie karnym bezmięsnych posiłków

zgodnie ze wskazaniami wyznawanej przez niego religii stanowi naruszenie jego prawa do uzewnętrzniania wyznania poprzez przestrzeganie reguł buddyzmu. Rząd argumentował, że w przedmiotowej sprawie wegetarianizm nie może zostać uznany za kluczowy element wyznawanej przez skarżącego religii, ponieważ ortodoksyjna szkoła mahajana, przynależność do której deklaruje skarżący, zachęca jedynie do przyjęcia wegetarianizmu, ale nie nakazuje rezygnacji ze spożywania mięsa.

44. Trybunał pragnie zaważyć, że art. 9 Konwencji wymienia różne formy uzewnętrzniania (manifestowania) wyznawanej religii lub przekonań, a mianowicie uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne (zob. *mutatis mutandis*, *Cha'are Shalom Ve Tsedek p. Francji* [WI], skarga nr 27417/95, § 73, ETPC 2000-VII). Wolność myśli, sumienia i wyznania obejmuje poglądy o określonej sile przekonywania i wadze, charakteryzujące się określonym poziomem powagi i spójności (zob. *Leela Förderkreis e. V. i Inni p. Niemcom*, skarga nr 58911/00, § 80, 6 listopada 2008 r.).

45. Trybunał wskazuje również, że buddyzm jest jedną z najważniejszych religii na świecie i uznawany jest oficjalnie w wielu krajach. Co więcej, Trybunał orzekł już, że przestrzeganie reguł żywieniowych może stanowić bezpośredni praktyczny wyraz przekonań w rozumieniu art. 9 (ibid. *Cha'are Shalom Ve Tsedek*, §§ 73 i 74). W przedmiotowej sprawie skarżący prosił o zapewnienie mu diety bezmięsnej, ponieważ jako praktykujący buddysta chciał uniknąć spożywania mięsa. Nie rozstrzygając, czy podobne decyzje podejmowane są w każdej sprawie o spełnienie obowiązku religijnego (ibid. *Leyla Şahin* § 78) z uwagi na to, że mogą istnieć sytuacje, w których podejmowane są one z przyczyn innych niż religijne, w przedmiotowej sprawie Trybunał stwierdza, że decyzja skarżącego o przestrzeganiu diety wegetariańskiej może być postrzegana jako motywowana i inspirowana względami religijnymi i stąd też nie była ona bezzasadna. Z uwagi na powyższe, odmowa zapewnienia skarżącemu diety wegetariańskiej wyrażona przez władze więzienia musi być rozpatrywana w zakresie regulacji art. 9 Konwencji.

(b) Kwestia ingerencji

46. Trybunał zauważa, że skarżący podnosił, iż odmowa zapewnienia mu posiłków bezmięsnych stanowiła ingerencję w prawa zagwarantowane mu na mocy art. 9 Konwencji. Trybunał stoi jednak na stanowisku, że z uwagi na okoliczności sprawy oraz, w szczególności, charakter skargi wniesionej przez skarżącego bardziej właściwym jest jej ocena w kontekście pozytywnych obowiązków Państwa.

47. W nawiązaniu do powyższego Trybunał stwierdza, że bez względu na to, czy sprawa podlega rozpatrzeniu w kontekście pozytywnego obowiązku Państwa do podjęcia zasadnych i odpowiednich działań w celu zapewnienia przestrzegania praw skarżącego na mocy art. 9 ust. 1, czy też w kontekście ingerencji władz publicznych, o której mowa w ust. 2 Konwencji, wynikające z tych przepisów zasady prawne są w znacznej mierze podobne do siebie. W obu przypadkach należy zwrócić uwagę na konieczność wyważenia pomiędzy sprzecznymi interesami jednostki i ogółu społeczeństwa. Co więcej, w obu przypadkach Państwo dysponuje pewnym marginesem swobody w doborze środków, którymi może się posłużyć w celu zapewnienia przestrzegania Konwencji. Ponadto, nawet w odniesieniu do pozytywnych obowiązków określonych w artykule 9 ust. 1 Konwencji, środki, o których mowa w ustępie drugim, mogą mieć istotne znaczenie w osiągnięciu wspomnianej równowagi (zob. *mutatis mutandis*, *Hatton i Inni p. Zjednoczonemu Królestwu* [WI], nr 36022/97, § 98, ETPC 2003-VIII).

(c) Zgodność z art. 9 Konwencji

48. Na wstępie Trybunał pragnie zaważyć, że przynajmniej od 2006 r. skarżący wielokrotnie prosił o zapewnienie mu diety bezmięsnej, początkowo w zakładzie karnym w Goleniowie a następnie w zakładzie karnym w Nowogrodzie. Władze więzienne odmawiały jego prośbom, podkreślając przede wszystkim wysokie koszty jakie wiązałyby się z przygotowaniem bezmięsnych posiłków dla jednej tylko osoby (dodatkowe koszty związane z wymogami higieny) oraz nadmierne obciążenie dla pracowników kuchni (zob. powyżej, §§ 7, 20 i 21).

49. Trybunał stwierdza następnie, że skarżący przez jakiś czas korzystał z diety PK, która nie zawiera mięsa wieprzowego i opiera się w przeważającej mierze na produktach roślinnych. Skarżący jednak podnosił, że wspomniana dieta nie jest w pełni zgodna z wymogami wyznawanej przez niego religii (zob. § 12 powyżej).

50. Trybunał wskazuje, że w myśl artykułu 9 ust. 2 Konwencji ograniczenia [dotyczące wolności praktykowania religii] dopuszczalne są m.in. w celu zapewnienia ochrony zdrowia i moralności publicznej lub ochrony praw i wolności innych osób. Chociaż Trybunał jest gotowy przyjąć, że decyzja o zapewnieniu specjalnych warunków jednemu osadzonemu może wywierać skutki finansowe dla całej instytucji i bezpośrednio odbijać się na warunkach bytowych innych

więźniów, musi on również ocenić czy można uznać, że Państwo zdołało w odpowiedni sposób wyważyć interesy zakładu, innych więźniów i indywidualnych potrzeb skarżącego.

51. Uzasadniając regulacje żywieniowe obowiązujące w zakładzie karnym, Rząd powołał się na regulacje zawarte w art. 109 Kkw oraz rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości, zgodnie z którymi podawanie specjalnej diety odpowiadającej przekonaniom religijnym [skazanego] nie jest obowiązkowe w świetle prawa polskiego. Zauważył on również, że dostarczenie każdemu osadzonemu specjalnego pożywienia zgodnego z jego przekonaniami pociągałoby za sobą nadmierne trudności natury organizacyjnej i finansowej (zob. §40 powyżej).

52. Zgodnie z zasadami wyznawanej przez skarżącego religii, powinien on spożywać posiłki bezmięsne. Skarżący prosił jedynie o zapewnienie mu diety wegetariańskiej, pozbawionej produktów mięsnych (zob. paragraf 12 powyżej). Trybunał pragnie zauważyć, że posiłki odpowiadające potrzebom skarżącego nie wymagają specjalnego procesu przygotowania, gotowania czy podawania, jak również stosowania specjalnych produktów (zob. *mutatis mutandis*, *D i E.S. p. Zjednoczonemu Królestwu*, nr 13669/88, decyzja Komisji z dnia 7 marca 1990 r., Decisions and Reports (DR) 65, s. 245; *X p. Zjednoczonemu Królestwu*, nr 5947/72, decyzja Komisji z dnia 5 marca 1976 r., Decisions and Reports (DR) 5, s. 8). Inaczej niż w drugiej z powołanych spraw skarżącemu nie zaproponowano diety zastępczej ani też nie skonsultowano się z Misją Buddyjską w kwestii odpowiedniej diety. Trybunał nie może uznać, iż dowiedzione zostało, że zapewnienie skarżącemu diety wegetariańskiej zakłóciłoby funkcjonowanie zakładu karnego czy doprowadziło do obniżenia jakości posiłków serwowanych innym osadzonym.

53. W związku z powyższym Trybunał wskazuje, że zgodnie z Zaleceniem Komitetu Ministrów do państw członkowskich, tj. Zaleceniem (Rec. 92006)2 w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (zob. §26 powyżej), więźniowie powinni otrzymywać posiłki uwzględniające wyznawaną przez nich religię (zob. §26 powyżej). W ostatnich wyrokach Trybunał zwrócił uwagę władz na istotność wspomnianego zalecenia, niezależną od jego niewiążącego charakteru (zob. *Sławomir Musiał p. Polsce*, nr 28300/06, § 96, ETPC 2009-... (wyjątki)).

54. Uwzględniając wszelkie wymienione wyżej czynniki i bez względu na margines swobody pozostawiony pozwanemu Państwu, Trybunał stwierdza, że władze nie zdołały odpowiednio wyważyć interesów władz więziennych i skarżącego wyrażających się w jego prawie do uzewnętrzniania swojego wyznania poprzez przestrzeganie zasad buddyzmu.

55. Zdaniem Trybunału doszło do naruszenia art. 9 Konwencji.

II. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 14 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z ART. 9 KONWENCJI

56. Skarżący zarzucał naruszenie art. 14 w związku z art. 9 [Konwencji] wyrażające się w dyskryminacji jego osoby, bowiem członkowie innych grup religijnych przebywający w zakładzie karnym otrzymywali specjalne diety.

Art. 14 Konwencji stanowi:

„Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.”

57. Trybunał zauważa, że niniejsza skarga powiązana jest z jedną ze skarg omawianych powyżej i na tej podstawie musi zostać uznana za dopuszczalną.

58. Trybunał ponownie podkreśla, że art. 14 nie może być stosowany samodzielnie, natomiast odgrywa istotną rolę jako uzupełnienie innych postanowień Konwencji i jej Protokołów, ponieważ zapewnia ochronę jednostkom znajdującym się w podobnej sytuacji przed jakąkolwiek formą dyskryminacji w korzystaniu z praw określonych w tych innych postanowieniach. W przypadku powoływania się na przepis materialny Konwencji i jej Protokołów zarówno jako na odrębną podstawę roszczeń, jak i w związku z art. 14, oraz stwierdzenia odrębnego naruszenia rzeczonoego przepisu nie jest, co do zasady, konieczne rozpatrywanie sprawy przez Trybunał również w oparciu o art. 14, chyba że wyraźna nierówność traktowania w zakresie korzystania z danego prawa jest zasadniczym elementem sprawy (zob. *Chassagnou i Inni p. Francji* [WI], skarga nr 25088/94, 28331/95 i 28443/95, § 89, ETPC1999-III, i *Dudgeon*, *ibid.* § 67).

59. Uwzględniając okoliczności przedmiotowej sprawy Trybunał uznaje, że nierówność traktowania, której miał doświadczyć skarżący, została w wystarczającym stopniu uwzględniona w powyższej ocenie, która doprowadziła do stwierdzenia naruszenia przedmiotowego postanowienia Konwencji. Z powyższego wynika, że nie ma uzasadnienia dla odrębnego rozpatrywania tych

samych okoliczności faktycznych z punktu widzenia art. 14 Konwencji (zob. *Metropolitan Church of Bessarabia i Inni p. Mołdowie*, skarga nr 45701/99, § 134, ETPC 2001-XII, i *Sidiropoulos i Inni p. Grecji*, 10 czerwca 1998 r., § 52, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-IV).

III. STOSOWANIE ARTYKUŁU 14 KONWENCJI

60. Art. 41 Konwencji stanowi:

„Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeżeli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi taka potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie”.

A. Odszkodowanie

61. Skarżący dochodził zadośćuczynienia w wysokości 5 000 EUR.

62. Rząd zakwestionował wysokość żądanego słusznego zadośćuczynienia podnosząc, że jest ono bezpodstawne i nieuzasadnione.

63. Trybunał zasądził na rzecz skarżącego kwotę 3 000 EUR tytułem zadośćuczynienia.

B. Koszty i wydatki

64. Skarżący wnosił również o zasądzenie na jego rzecz kwoty 1 037 EUR (850 EUR kosztów pomocy prawnej powiększone o 187 EUR podatku VAT) tytułem kosztów i wydatków poniesionych przed Trybunałem.

65. Rząd nie zajął stanowiska w tej kwestii.

66. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału skarżący jest uprawniony do zwrotu koniecznych udokumentowanych kosztów i wydatków wyłącznie w takim zakresie, w jakim zostały one faktycznie poniesione i o ile są uzasadnione. Trybunał wskazuje, że skarżący otrzymał kwotę 850 EUR tytułem pomocy prawnej przyznanej przez Radę Europy. Uwzględniając posiadane informacje i wymienione kryteria, Trybunał stwierdza, że w przedmiotowej sprawie zasadnym jest przyznanie kwoty 1 037 EUR tytułem kosztów postępowania przed Trybunałem, pomniejszonej o środki otrzymane przez skarżącego od Rady Europy. Niniejszym Trybunał zasądza kwotę 187 EUR tytułem kosztów i wydatków.

C. Odsetki za zwłokę

67. Trybunał uznaje za właściwe ustalenie wysokości odsetek za zwłokę w oparciu o krańcową stopę procentową operacji kredytowych Europejskiego Banku Centralnego, doliczyć powiększoną o 3 punkty procentowe.

Z UWAGI NA POWYŻSZE TRYBUNAŁ JEDNOMYŚLNIE

1. *uznaje* skargę za dopuszczalną;

2. *stwierdza*, że doszło do naruszenia art. 9 Konwencji;

3. *stwierdza*, że nie istnieje potrzeba odrębnego rozpatrywania skargi z art. 14 w związku z art. 9 Konwencji;

4. *orzeka*, że

(a) pozwane Państwo ma wypłacić skarżącemu w terminie trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się wyroku na podstawie art. 44 ust. 2 Konwencji, kwotę 3 000 EUR (trzech tysięcy euro) powiększoną o podatek, który może zostać od niej naliczony tytułem zadośćuczynienia oraz 187 EUR (sto osiemdziesiąt siedem euro) tytułem kosztów i wydatków; przedmiotowe kwoty zostaną przeliczone na złotówki wg kursu obowiązującego w dniu zapłaty;

(b) od dnia wygaśnięcia wskazanego wyżej terminu trzech miesięcy do dnia zapłacenia należnych kwot naliczane będą odsetki za cały okres zwłoki w wysokości równej stopie procentowej operacji kredytowych Europejskiego Banku Centralnego, powiększonej o trzy punkty procentowe;

5. *oddala* powództwo skarżącego o słusze zadośćuczynienie w pozostałym zakresie.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie w dniu 7 grudnia 2010 r., zgodnie z artykułem 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Lawrence
Kancierz

Early

Nicolas
Przewodniczący

Bratza

(Publikacja: 27-04-2011)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1211) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1211>)

Contents Copyright © 2000-2011 Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2011 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl